

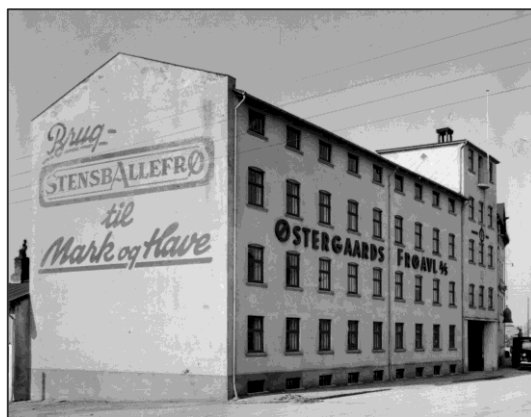

Nr. 70 - Persillekræmmeren - 2010

Handelslærling hos Østergaards Frøavl

af Jørgen Damgaard, Randers

Østergaards Frøavl set fra østsiden af Bygaden, 1946.

Det følgende er et bidrag til Persillekræmmerens beskrivelse af Stensballe og livet i landsbyen. Det omfatter perioden 1941 til 1946.

Jeg er født i Hundslund i 1925, gik i Odder kommunale Mellem- og Realskole og sluttede til min egen tilfredshed med at bestå. Andre med anderledes normer mente, at jeg havde fået en bedre karakter end det lille mg (pæn middelkarakter, red.), som jeg drev det til, hvis jeg havde passet mine lektier. Det gjorde jeg altså ikke. Jeg kunne nemlig ikke se nytten at vide, hvor mange kronblade en mælkebøtte har, eller hvordan kong Harald Blåtands tænder var blevet blå.

Da jeg var 15 år og ikke vidste, hvordan jeg ville bidrage til samfundets opretholdelse under de for vort land så alvorlige forhold med den tyske besættelse, foreslog min gamle, elskelige moster, der boede i Horsens, at jeg søgte en plads som handelslærling hos Østergaards Frøavl i Stensballe.

Det førte mig til en ansættelsessamtale, der endte med, at Sine Østergaard, firmaets direktør, mente, at jeg kunne ”lære at så radiser”. Og da hun selv var gået ud af skolen uden at kunne slå en saltomtale eller vide, at man ikke kan dividere med nul, interesserede hun sig ikke for mit mg. Trods disse handicaps var hun dog qua sin intelligens eminent dygtig.

Jeg blev på stedet antaget som handelsbetjentlærling og min arbejdskraft blev vurderet til kost og logi og 20 kroner – skriver tyve – pr. måned. Og så var moster, mor, far og Sine glade. Og jeg var nærmest ligeglad, og dog, for udsigten til frihed og fravær af formaninger osv. var jo forjættende. Og Stensballe var jo ikke det værste. Tæt ved fjorden med mulighed for at bade ved Husodde og mulighed for at spille badminton i Horsens.

Min løbebane som handelsbetjentaspirant begyndte i hestestalden, hvor jeg skulle muge bag to jyske heste, som formentlig har haft en glubende appetit eller fordøjelsesproblemer. Ud på møddingen med skidt, tænkte jeg, men nej, det skulle ned i mistbænk, så det kunne gå i gæring og afgive varme. Da det var frostvejr, fik mine hænder hurtigt frostrevner på oversiden. Jeg lærte først nogle år senere som rekrut, at problemet let klares ved, at man reverenter talt af og tisser på hænderne.

Logiet bestod af et uopvarmet loftsværelse i en villa i Stensballe. Inventaret bestod af en seng med en tangmadras, en udrangeret spisebordsstol og et jernstativ på tre ben med et vaskefad og en kande med to – tre liter vand. Udsmykningen var et billede af tre mænd og et æsel, som skulle overnatte i en stald med masser af halm. Jeg blev helt misundelig på dem. Da et radioapparat på det tidspunkt kostede et halv års løn var et sådant udelukket. Jeg kunne selvfølgelig have muntret mig med at læse i en bibel, men en sådan fandtes heller ikke. Og tidens ”muntre” og vovede ugeblad

”Hudibras” lod en ung mand af god familie ikke ligge fremme. Så det gjorde jeg heller ikke. Skulle jeg tømme lommerne, måtte jeg i mangel af et bord lægge på gulvet. Smart!

På arealet bag Østergaards Frøavl lå en længe af den oprindelige bondegård. Den havde tidligere været kostald, nu var der indrettet værelser i bygningen. På hvert af dem boede to ansatte. Det var først og fremmest dem, der arbejdede ved landbrug og gartneri. Desuden lærlinge og nyansatte funktionærer. Hvert værelse var forsynet med et skab, en vakkelvorn kakkelovn, der ikke kunne varme de uisolerede fugtige værelser op samt et bord og to spisestuestole. Det eneste brændsel, der var til rådighed, var de briketter, som firmaet selv lavede ved at sammenpresse avner og ukrudtsfrø fra renseriet. De fleste briketter faldt fra hinanden, og kom de endelig i kakkelovnen, var de brændt ud på kort tid.

I det østligste værelse boede forkarlen sammen med andenkarlen. Det var henholdsvis Thorvald Mogensen og Åge Bodholdt. Da deres arbejde delvis var i stalden, var der tid til i dagens løb at holde ild i kakkelovnen på deres værelse således, at der var varmt om aftenen i værelset. Det var her, man samledes.

Sine Østergaard (1899-1957).
Hun var firmaets adm. direktør 1940-1957.
Maleri af Th. Clausen, 1944. Foto Poul Erik Schreiber.

Til de to værelser var der en fælles indgang på ca. 1 m². Her var der et bord med støbejernsvask i den ene ende. Vand hentede man i en spand i stalden, hvor der var frostfrit. Andre soigneringsmuligheder fandtes ikke, så lørdag eftermiddag kørte vi til en badeanstalt i Horsens, fik et dampbad og drak en øl.

I den travle efterårssæson var der op mod 50 arbejdere alene på renseriet, hamseriet og tørreriet. Til dem var der en spisestue i den gamle bygning, der også rummede havefrøafdelingen, og som lå lige bagved pakhuset, der lå langs Bygaden. Spisestuen var ca. 6 – 7 meter lang og netop så bred, at der kunne stå et bord med en bæk på hver side. Det var på det tidspunkt ikke moderne med rygeforbud, og da der absolut ikke var nogen form for udluftning, så kunne en snes rygere godt nedsætte sigtbarheden i lokalet, der kun var belyst af en enkelt pære.

Så det var rart for folk at komme tilbage til renseriet. Her var sigtbarheden også nedsat, men det var på grund af støv, som i nogen grad kunne fjernes ved gennemtræk. - Åndedrætsbesvær? Måske, men så kú folk jo bare undlade at ryge hjemmeavlet tobak og æbleblade! Den eneste mulighed dengang.

Åndedrætsværn?? Det var ikke opfundet endnu!

En del af en handelsbetjents uddannelse bestod i at gå på handelsskole i Horsens. Så det kunne jeg ikke slippe for. En dag om ugen fra kl. 13 til 20 i tre år med bl.a. læring om kontorarbejde og bogføring. Da jeg afskyer at beskæftige mig med tal i kolonner, debet og kredit, samt ”Med Højagtelse” til småsvindlere osv. var det ikke lige min smag, så min eksamen blev derefter.

På et tidspunkt må jeg have været ved at blive afsindig. Jeg meldte mig frivilligt til et kursus i stenografi! I fritiden! På aftenkursus fra kl. 19.30 til 21.30 i to vintre! Det er nærmest tragikomisk at tænke tilbage på. I øvrigt, hvordan mon

man stenograferer til "kruspersillefrø har en spiringsprocent på ca. 50 – 60"? Det er eksperterne bunduenige om, så derfor findes der forskellige stenografisystemer, hvad man jo godt kan forstå. Eller hva`?

Og så kom freden endelig i 1945. Og alle var glade og utallige berusede. Den barak på toppen af Stensballe Bjerge, som tyskerne havde bygget, og som var bemannet af 10 – 12 invalider fra østfronten, blev forladt. Men der var stadig rationering af stort set alt bortset fra kartofler. Torsdag, der var kødløs dag, fortsatte med det. Imidlertid anså man ikke fisk for at være kød, hvilket fisker Elisius Christensen (se Persillekrammeren nr. 55) formentlig har sat pris på.

Det meste af firmaets produktion af frø var hidtil gået til Tyskland. Hvad der skete nu, husker jeg ikke, men der var ikke mangel på efterspørgsel.

Den 1. juni 1946 blev jeg Dragon og dermed var mit tilhørsforhold til Stensballe erhvervsmæssigt ophørt. Og dog. Da det var et nationalt spørgsmål, at få fødevarer nok, kunne rekrutter, der havde været beskæftiget i landbrug eller gartneri, få høstlov i en uge og arbejde i det firma, hvor de havde været beskæftiget. Og sjovt nok! Østergaards Frøavl stod netop og manglede én mand i en uge, så i den periode kom jeg på høstarbejde i Stensballe, mit sidste job i landsbyen.

Under den tyske besættelse af Danmark 1940-1945 skulle man bære et legitimationskort for at identificere sig overfor de tyske myndigheder.

Redaktion: FGS, KSO